

A decorative graphic featuring three large, overlapping red circles of varying sizes. A thin red line runs diagonally from the top left towards the bottom right, passing through the circles. The circles are positioned in the top right, middle right, and bottom right areas of the page.

Realitatea Economică

publicație lunară de analize și prognoze, nr.5

În această ediție citiți despre:

- *Economia moldovenească în ianuarie-iunie: unde ne îndreptăm?*
- *2 luni de la majorarea de către BNM a ratei de bază și a normei rezervelor obligatorii. Care este efectul?*
- *Deflația din luna iunie – primul efect al politicii antiinflaționiste a BNM?*
- *Cine finanțează importurile moldovenești?*
- *Subiect special: sunt oare cererile salariale ale profesorilor îndreptățite?*

Expert-Grup

Iulie 2008

"Realitatea Economica" este publicație lunară de analiză și prognoză economică realizată de Centrul Analitic Independent "Expert-Grup". Scopul publicației este de a informa cititorii despre principalele evoluții, riscuri și oportunități în economia Moldovei. „Realitatea Economică” se distribuie gratis tuturor doritorilor.

Această publicație apare cu suportul Institutului pentru o Societate Deschisă (OSI) Budapesta, Ungaria

Valeriu Prohnițchi (coordonator)

Alexandru Gamanjii

Alex Oprunenco

Ana Popa

Adrian Lupușor

Iulia Sîrghi

Victor Prohnițchi, design și promovare

EXPERT-GRUP este centru analitic independent specializat în cercetare și consultanță de politici sociale și economice. EXPERT-GRUP nu are afilieri politice și scopuri comerciale și își stabilește independent strategia sa instituțională. Misiunea centrului este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică și socială și la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova.

Date de contact: Adresa poștală: MD-2012, Republica Moldova, Chișinău, str. Columna, 133, oficiu 1
Telefon: ++373 22 921776, ++373 22 930014; Fax: ++373 22 211599

Email: info@expert-grup.org Web: www.expert-grup.org

**În ianuarie-iunie 2008
economia moldovenească a
fost ghidată atât de
oportunitățile provenite din
investiții străine și locale în
creștere, cât și riscuri
macroeconomice evidente**

**Industria a evoluat pozitiv, dar
insuficient pentru a reveni la
nivelul anului 2005 după cei doi
ani de recesiune ...**

**Tabelul 1. Creșterea producției
industriale, % y-o-y;**

	01- 02'08	01- 04'08	01- 06'08
Industria, total	109,6	107,2	104,6
Industria extractivă	106,4	108,3	105,9
Industria prelucrătoare	109,4	106,8	104,1
Industria alimentară	120,5	114,0	111,8
Vinuri	187,8	176,8	159,0
Lactate	111,8	109,2	106,2
Produse din carne	126,3	115,8	112,7
Conserve de fructe și legume	100,6	71,8	102,4
Textile	101,8	105,2	102,7
Îmbrăcăminte	95,6	90,4	87,8
Produse de tutun	82,5	82,4	74,5
Materiale de construcție	96,0	105,9	106,4
Industria energetică	110,4	109,2	108,0

Surse: BNS

**Perspectivile agriculturii sunt
pentru moment destul de bune,
chiar dacă condițiile meteo nu
sunt propice pentru recoltarea
cerealelor**

Economia moldovenească în ianuarie-iunie: unde ne îndreptăm?

Evoluția economiei moldovenești în prima jumătate a anului 2008 a fost una ambiguă, fiind marcată de o serie de tendințe pozitive suprapuse cu tendințe negative sau chiar riscuri evidente. Estimările preliminare arată că investițiile străine directe în economie au crescut cu aproape 55%, iar cele locale cu 35% față de ianuarie-iunie 2008. Sectorul real încearcă să-și revină de pe urma dublei crize din anul 2007 provocată de secetă și embargoul comercial rusesc. PIB-ul în primul trimestru a crescut cu 4,3%, iar conform estimărilor noastre în prima jumătate de an creșterea PIB a fost practic similară cu cea din primul trimestru.

Industria în ansamblu a înregistrat o creștere în ianuarie-iunie 2008, dar ritmurile acestei creșteri s-au aplatizat de la o lună la alta, ajungând de la 9,6% în ianuarie-februarie la 4,6% în ianuarie-iunie. Pentru a reveni la nivelul producției din anul 2005, industria trebuie să crească în 2008 cu circa 5,6%. Astfel, dinamica producției industriale din prima jumătate de an nu pare la moment defel impresionantă. Aceasta a fost condiționată de încetinirea creșterii în cele două sub-sectoare importante - industria prelucrătoare și sectorul energetic (vedeți tabelul 1).

Deși în primele două luni ale anului industria alimentară a crescut impresionant cu aproape 20,5%, către mijlocul anului creșterea s-a redus la 11,8%. Aproape toate ramurile importante din industria alimentară au urmat anume acest model de creștere. Vinificația, spre exemplu, a crescut cu 87% în ianuarie-februarie, dar cu 59% în ianuarie-iunie, fiind într-o mare măsură determinată de factori sezonieri. Totuși, este posibilă accelerarea producției de vinuri în a doua jumătate a anului curent, după recoltarea noii roade de struguri. Evoluția producției de lactate, carne și conserve a fost asemănătoare cu cea a vinurilor, cauzată de reducerea stocurilor de materie primă disponibilă, adică din nou este vorba de o situație de conjunctură care ar putea să se redreseze mai departe în 2008.

După ani buni de recesiune, s-ar părea că producția de tutun nu mai are unde să scadă, dar totuși în prima jumătate a anului curent aceasta a scăzut cu încă 25,6%. Cu atât mai îndreptățită deci este recenta decizie a guvernului de a iniția privatizarea principalului producător național Tutun CTC. Totuși creșterea dinamică a producției ține de o perspectivă foarte îndepărtată și va fi condiționată de investiții în noi tehnologii și punerea la punct de către viitorii proprietari a unei noi strategii de marketing. Mult mai îngrijorătoare este scăderea din ramura de producție a îmbrăcăminte, unde recesiunea continuă deja mai bine de un an, atestând serioase probleme legate de capacitatea de concurență a unor mari producători din acest sector.

Producția agricolă a fost favorizată de condițiile climaterice bune din prima jumătate de an, deși ploile abundente de la sfârșitul lunii iulie au stopat finalizarea recoltei unor cereale. Totuși, se poate miza în continuare pe o creștere puternică a producției agricole pentru anul 2008. Aceasta însă ar putea să nu ducă și la

Creșterea prețurilor în paralel cu aprecierea leului este o nouă „boală macroeconomică”, pentru care Moldova nu are remedii imediate

Măsurile drastice de stăvilire a inflației sunt îndreptățite numai pe un termen relativ scurt, altfel riscă să sugă sângele economiei

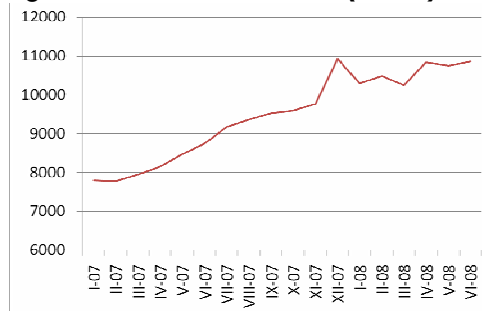
o scădere generalizată a prețurilor la nivelul celor din anul trecut. Cauza principală este scumpirea inputurilor agricole utilizate pentru lucrările agricole ale anului curent, precum și tendințele generale de creștere a prețurilor, de pe urma cărora intermediarii doresc să profite din plin.

De fapt, creșterea prețurilor suprapusă cu aprecierea monedei naționale a fost principala durere de cap a producătorilor, populației și autorităților în prima jumătate a acestui an. Astfel, s-a materializat unul din cele mai nefavorabile riscuri macroeconomice, despre care Expert-Grup atenționa încă în 2007 în publicația sa „Revista de Business și Economie” (edițiile 22-23, disponibile pe www.expert-grup.org). Prețurile au crescut în primele cinci luni ale anului cu 7,4%, acest nivel deloc confortabil amenințând să compromită atingerea țintei inflaționiste stabilite de Banca Națională a Moldovei pentru anul 2008 (10%). Având controlul inflației drept principală țintă strategică, BNM a majorat drastic nivelul rezervelor obligatorii și rata de bază la operațiunile REPO. În iunie prețurile au scăzut cu circa 1,1%, dar se pare că aceasta nu a avut nici o legătură cu modificarea politicii monetare a Băncii, ci mai mult cu unii factori sezonieri care au determinat ieftinirea produselor alimentare cu -3,5%. Această ipoteză este confirmată de faptul că produsele nealimentare și serviciile s-au scumpit (neesențial) în luna iunie curent.

Instrumentele anti-inflaționiste ale BNM au un efect advers asupra producătorilor care au nevoie de credite pe termen scurt. Toate băncile au scumpit creditul, iar unele din ele au încetat chiar să acorde unele tipuri de credite, în particular credite de consum. Totodată, din cauza scumpirii creditului au de suferit și întreprinderile mici și mijlocii care nu au istorie creditară sau care activează în ramuri economic riscante. Într-un an pre-electoral, BNM va avea de opus rezistență la presiuni politice de revizuire a politicii monetare austere. Totodată, politica anti-inflaționistă dură a băncii centrale, impune băncile comerciale să-și revizuiască strategiile de business pentru a identifica resursele necesare pentru creditare. În situația când unele bănci autohtone au fost procurate de bănci străine, altele caută desperate parteneri externi pentru a atrage lichidități ieftine din exterior și a-și dezvolta portofoliile creditare. Impunerea obligatorie a unui capital normativ total de 100 milioane lei vine ca un impuls suplimentar, care va genera în următorii 1-2 ani schimbări majore pe piața serviciilor bancare. Acestea se vor manifesta prin noi achiziții și fuziuni, poate chiar mai spectaculoase decât cele pe care le-am până în prezent.

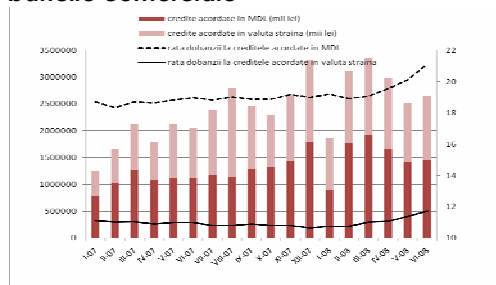
În urma intervențiilor BNM masa monetară M1 și-a temperat ritmul de creștere în 2008

Figura 1. Masa monetară M1 (mil. lei)

Sursa: BNM

Figura 2. Volumul și rata medie a dobânzii la creditele acordate de băncile comerciale

Sursa: BNM

2 luni de la majorarea de către BNM a ratei de bază și a normei rezervelor obligatorii. Care este efectul?

Intervențiile semnificative din luna mai ale Băncii Naționale, care s-a arătat hotărâtă în ceea ce privește reducerea ritmului de creștere a prețurilor, au dat dureri de cap atât băncilor comerciale, care într-o perioadă relativ scurtă au fost nevoite să completeze rezervele depuse la Banca Națională, cât și consumatorilor, care au întâmpinat dificultăți majore în obținerea creditelor pe parcursul ultimilor luni. Înseamnă oare aceasta că banca Națională și-a atins scopul? Dacă scopul acestuia a fost reducerea masei monetare, atunci putem afirma că intervențiile BNM au avut efectul dorit. Pe parcursul anului 2008, masa monetară M1 (bani în circulație plus depozite la vedere) nu s-a majorat față de decembrie 2007.

Pentru a suplini rezervele deținute la Banca Națională, băncile comerciale au fost nevoite să ofere condiții cât mai avantajoase pentru atragerea depozitelor. Pe parcursul a patru luni rata dobânzii la depozitele atrase în lei s-a majorat cu 17.9%, iar rata dobânzii la depozitele în valută străină a crescut cu 55.6%. În rezultat volumul depozitelor a crescut, mai semnificativ pentru depozitele în valută străină. Condițiile atractive pentru plasarea banilor în bănci, care nu pot fi utilizați integral pentru creditare în condițiile actuale au cauzat diminuarea accesului la credite. Deși soldul creditelor continuă să crească cu un ritm mai lent, volumul creditelor acordate a fost în scădere două luni consecutiv, după care o majorare de doar 5% a avut loc în luna iunie. Iar ratele dobânzilor la creditele acordate de băncile comerciale au crescut cu ritmuri impresionante.

Au fost afectate serios băncile mari cu cele mai mari portofolii de credite, care au fost nevoite să-și restrângă activitatea de creditare pe parcursul ultimilor ani. Dacă în primul trimestru activitatea scăzută de creditare a fost cauzată și de programul redus de lucru al băncilor din cauza sărbătorilor de iarnă, reducerea creditului din trimestrul al doilea este rezultatul intervențiilor Băncii Naționale.

Tabel 2. Ritmul de creștere a volumului creditelor acordate de băncile comerciale (față de trimestrul precedent)

	Tr.I-07	Tr.II-07	Tr.III-07	Tr.IV-07	Tr.I-08	Tr.II-08
Moldova Agroindbank	100.06%	104.95%	112.80%	109.07%	86.08%	96.19%
VictoriaBank	205.91%	149.99%	75.73%	145.88%	45.92%	106.36%
Banca de Economii	28.88%	114.00%	113.26%	86.94%	101.16%	94.39%
Mobiasbanca	76.00%	108.14%	94.63%	145.73%	81.79%	-
Moldincombank	83.43%	132.08%	138.75%	106.02%	84.83%	-

Sursa: Informații financiare ale băncilor comerciale

Astfel, cota celor cinci bănci lideri în volumul creditelor acordate se diminuează. Băncile au continuat să crediteze cu preferință clienții corporativi siguri și fideli, iar creditele de consum au dispărut practic la unele bănci. Astfel, de exemplu, Moldova Agroindbank a redus volumul creditelor de consum cu 30% în trimestrul I al anului și cu 65% în trimestrul II față de trimestrul

Rata dobânzii crește...iar accesul populației la credite de consum scade în pofida cererii înalte pentru acestea ca urmare a stopării liniilor date de creditare de către unele bănci

Efectul de lungă durată al acțiunilor BNM nu poate fi garantat...sunt posibile noi intervenții?

precedent. De asemenea, Victoria Bank majorat volumul creditelor de consum în trimestrul II cu doar 3.75% după o scădere de circa 20% din trimestrul precedent.

De aici, este evident că intervenția Băncii Naționale a avut efect asupra masei monetare restrânse, dar acesta nu este neapărat unul de lungă durată, precum nici deflația din luna iunie nu poate fi considerată un fenomen datorat exclusiv politicilor BNM. Reducerea semnificativă a volumului de credite acordate de către băncile comerciale în această perioadă se datorează atât creșterii normei rezervelor obligatorii pentru depozitele viitoare, cât și completării rezervelor pentru depozitele deținute anterior; iar ultimul factor nu va mai exercita presiuni în perioadele după 5 august, stabilită pentru completarea rezervelor obligatorii. Deci, nu ne așteptăm la o diminuare constantă a volumului de credite acordate, cu excepția condiției că Banca Națională nu mai majorează norma rezervelor obligatorii, până la un nivel similar cu cel din România, unde rata rezervelor obligatorii pentru creditele atrase în valută este de 40%.

Astfel, în condițiile în care băncile comerciale nu se împrumută de la Banca Centrală, rata de refinanțare nu are impact asupra masei monetare în circulație. Iar normele rezervelor obligatorii pentru mijloacele plasate în bănci reprezintă un instrument mai eficient pentru controlul asupra masei monetare. Totuși, efectul acestuia ar putea fi de scurtă durată dacă nu va fi susținut în continuare de acțiuni ale Băncii Naționale și politici guvernamentale corespunzătoare, orientate în special la deficit bugetar minimal sau finanțarea non-inflaționistă a acestuia.

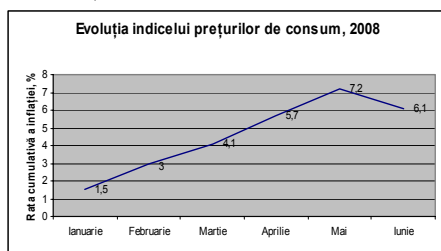
Deflația din luna iunie – primul efect al politicii antiinflaționiste a BNM?

În premieră pentru acest an, prețurile medii de consum au scăzut în iunie cu 1,1% în comparație cu luna precedentă (figura 1).

Diminuarea indicelui inflaționist vine la scurt timp după ce Banca Națională a Moldovei a anunțat majorarea graduală cu 6.0 puncte procentuale (până la 22%) a normei rezervelor obligatorii – acțiune menită să sterilizeze o bună parte din masa monetară pentru a atenua presiunile inflaționiste exercitate din cauza excedentului de valută pe piața financiară. Prin urmare, apare întrebarea logică: oare politica antiinflaționistă a BNM începe deja a da roade, iar deflația din luna iunie este un prim efect al acesteia? Și care sunt cauzele acestei descreșteri a prețurilor?

Premierul R. Moldova, Zinaida Greceanii, în discursul său consacrat a 100 de zile de guvernare, a afirmat că acțiunile BNM „au temperat ritmurile creditării economiei naționale și au permis sustragerea din circuitul monetar a excesului de lichiditate, care constituiau principalele surse de presiune inflaționistă”. Drept rezultat s-a reușit atenuarea presiunilor inflaționiste și micșorarea prețurilor. În practică, însă, acțiunile BNM au avut efectele neașteptate asupra economiei. Astfel, odată cu creșterea continuă a ratelor la depozite (tabel 1) volumul acestora s-a diminuat în iunie în comparație cu luna trecută, iar odată cu creșterea ratelor la credite (tabel 2) volumul acestora a sporit în

Figura 3. Evoluția indicelui prețurilor de consum, 2008

... deflația din luna iunie nu este o urmare a politicii BNM efectele căreia vor fi vizibile în lunile ulterioare

Tabela 3: Indicatorii pieței depozitelor la termen (mil. lei)

	total	în MDL		în valută străină	
		volumul	rata dobânzii, %	volumul	rata dobânzii, %
Decembrie	2391.6	1223.3	15.71	1168.3	6.49
Ianuarie	2440.1	1382.1	16.10	1058.0	6.62
Februarie	2261.3	1256.7	15.61	1004.6	6.58
Martie	2272.1	1233.2	15.94	1038.9	6.58
Aprilie	2512.1	1384.2	16.41	1127.9	7.26
Mai	2986.3	1607.2	17.18	1379.1	8.96
Iunie	2903.2	1508.5	18.41	1394.7	10.24

Sursa: BNM

... aceasta relevă, de fapt, din dependența excesivă a economiei țării noastre de sectorul mărfurilor alimentare

Tendințe deflaționiste manifestate odată cu începerea anotimpului de vară reprezintă deja un fenomen normal și care a fost anticipat

Tabela 4. Indicatorii pieței creditelor (mil. lei)

	total	în MDL		în valută străină	
		volumul	rata dobânzii, %	volumul	rata dobânzii, %
Decembrie 2007	3317.3	1782.1	19.00	1535.2	10.66
Ianuarie 2008	1615.8	885.3	19.18	730.5	10.77
Februarie	2732.2	1771.4	18.93	960.8	10.75
Martie	2937.8	1920.6	19.07	1017.2	11.04
Aprilie	2627.9	1667.0	19.53	960.9	11.08
Mai	2220.5	1409.6	20.12	810.9	11.39
Iunie	2399.7	1452.6	21.11	947.1	11.72

Majorarea continuă a ratelor la credite va micșora volumul de credite acordate ceea ce încă o dată va influența nivelul Indicelui Prețurilor de Consum

aceeași perioadă. Cauza primordială este că norma rezervelor obligatorii a atins nivelul de 22% abia la 21 iulie (grație majorării graduale a acesteia). Respectiv, a trecut prea puțin timp pentru ca politica BNM să influențeze atât de vizibil nivelul inflației. Prin urmare, deflația din luna iunie nu este o urmare directă a politicii BNM efectele căreia vor fi vizibile în lunile ulterioare.

Cauza esențială a diminuării prețurilor din luna iunie relevă, de fapt, din dependența excesivă a economiei țării noastre de sectorul mărfurilor alimentare și scoate în evidență influența semnificativă a prețurilor la aceste produse asupra indicelui prețurilor de consum. Astfel, ponderea mărfurilor alimentare în calcularea nivelului inflației constituie 35%, iar prețurile la aceste produse s-au diminuat cu 3,5% față de luna precedentă, ceea ce ne permite să afirmăm că factorul esențial care a afectat nivelul prețurilor nu a fost unul de ordin monetar, ci a fost determinat de evoluția prețurilor la legume, fructe, lapte și produse lactate care s-au ieftinit cel mai mult, afectând major evoluția indicelui prețurilor de consum. În particular, a fost înregistrată reducerea prețurilor la legume proaspete (-26,4%), cartofi timpurii (-30%), fructe proaspete (-7,1%), ouă dietetice (-8,5%) și produse lactate (-1,2%).

Tendințe deflaționiste manifestate odată cu începerea anotimpului de vară reprezintă deja un fenomen normal și care a fost anticipat grație condițiilor climaterice bune din acest an. Pentru luna următoare anticipăm continuarea proceselor deflaționiste care se vor menține pe parcursul întregului anotimp grație următorilor factori:

- Condițiile climaterice favorabile care vor permite reanimarea agriculturii și creșterea considerabilă a recoltei.

- Creșterea volumului producției industriale.

- Evoluției Indicelui Prețurilor Producției Industriale care în luna iunie a marcat o scădere cu 0,2% ceea ce reflectă, de fapt, diminuarea costurilor de producție în economie care finalmente se includ în prețurile pentru consumatorii finali.

- Efectele acțiunilor BNM de majorare a normei rezervelor obligatorii nu se vor lăsa așteptate. Începând cu 21 iulie aceasta a atins nivelul de 22% pentru toate resursele atrase de către băncile comerciale. Aceasta va determina sterilizarea unor sume semnificative de valută diminuând presiunile inflaționiste din cauza excedentului de masa monetară în economie. Totodată, majorarea continuă a ratelor la credite va micșora volumul de credite acordate ceea ce încă o dată va influența nivelul Indicelui Prețurilor de Consum.

Tendința de menținere a proceselor deflaționiste au fost confirmate de către un reprezentant al Guvernului care a afirmat că în prima decadă a lunii iulie a continuat micșorarea prețurilor în special la produsele a căror recoltă a depășit semnificativ nivelele din anul precedent.

Prin urmare, deflația din luna iunie poartă un caracter sezonier, iar rezultatele acțiunilor BNM vor putea fi vizibile în lunile următoare odată cu punerea în aplicare a nivelului de 22% pentru norma

rezervelor obligatorii din 21 iulie. Luând în considerație faptul că pentru restul anotimpului se anticipează continuarea tendințelor deflaționiste, va determina oare aceasta Banca Națională să-și revizuiască politica antiinflaționistă și eventual să diminueze norma rezervelor obligatorii?

Cine finanțează importurile moldovenești?

Datele statistice privind comerțul extern al Republicii Moldova confirmă creșterea continuă a deficitului comercial. Aparent, nu există semne ca acest trend să fie ranversat în viitorul apropiat ...și nici nu vor apărea atâta timp, cât există surse pentru a finanța deficitul. ...

În primele cinci luni ale anului curent exporturile au crescut cu o rată sănătoasă de 25,5% față de aceeași perioadă a 2008. Creșterea rapidă a exporturilor relevă includerea crescândă a companiilor moldovenești în fluxurile comerciale regionale, un grad relativ de competitivitate a acestor companii pe piețele externe, dar și un trend puternic de revenire și depășire a consecințelor șocului comercial din 2006 și a secetei din 2007.

Pentru exporturile moldovenești rămâne caracteristică o legătură strictă între competitivitate internațională și destinațiile geografice ale exporturilor. Astfel, de pildă, exportul vinurilor crește mult mai rapid în direcția estică (CSI), decât în cea vestică (UE), situându-se la nivelul de: 28,8 mil. USD vs. 8,4 mil. USD. Numai Ucraina luată în parte consumă mai mult vin moldovenesc îmbuteliat decât UE: 564 mii dal. vs. 454,9 dal., sau în expresia valorică 8546,1 mii USD vs. 8370,6 mii USD. La rândul lor, exporturile de textile (produse în lohn) practic în exclusivitate sunt destinate pieței comunitare.

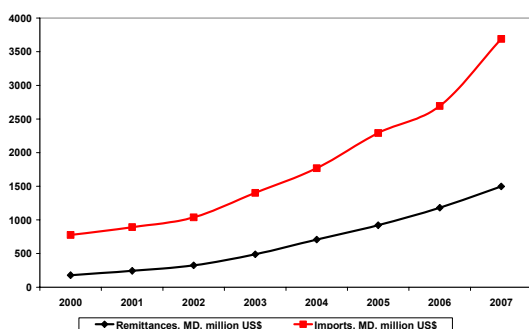
În același timp importurile au crescut cu 43,4%, rezultând într-un deficit comercial de 1,25 mlrd. USD (creștere de 53,8% față de perioada similară a 2007) și provocând reflexe rotuliene la guvernanți și comentatori economici laolaltă. Ca urmare, deficitul comercial a ajuns la un nivel „spectaculos” de 1,25 mln. de USD, cu alte cuvinte a demonstrat o creștere de 53,8% față de perioada similară a 2007. „Vinovatul” principal al aprofundării vertiginoase a deficitului comercial sunt remitențele emigranților moldoveni care continuă să alimenteze consumul privat.

Totodată, Moldova nu este o unică țară unde creșterea influxului de remitențe a rezultat în creșterea importurilor și aprofundarea deficitului comercial. Albania, o altă țară europeană în care remitențele joacă un rol extrem de important, a cunoscut evoluții similare. Astfel, în ambele țări sporirea influxului de remitențe se asociază cu creșterea pronunțată a importurilor. Ținând cont de istoria mai lungă a emigrației din Albania, în această țară influxul de remitențe a început deja să se aplatizeze. Însă Republica Moldova aparent mai are ceva timp până la atingerea maximului.

Remitențele joacă și un rol extrem de important ca sursă de valută forte. Însă, evoluțiile în acest context sunt diametral opuse în Moldova și Albania. Astfel, dacă în 2000 remitențele reprezentau sub 40% din exporturile în Republica Moldova, în

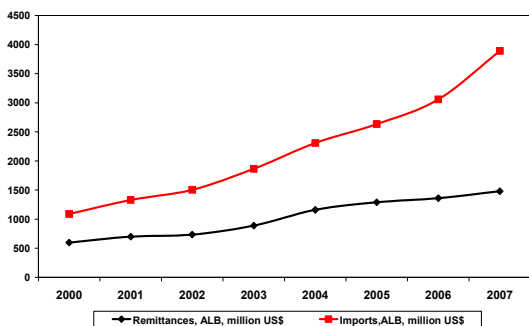
Remitențele sunt „vinovatul” principal al aprofundării vertiginoase a deficitului comercial...

Figura 3. Evoluția remitențelor și importurilor în Moldova, 2000-2007, mii USD.

Sursa: BNM, BNS

Figura 4. Evoluția remitențelor și importurilor în Albania, 2000-2007, mii USD

Sursa: UN Stats, CIA Factbook

Asemenea impact al remitențelor asupra comerțului extern nu este specific doar pentru Moldova...

... însă răspunsurile din partea exporturilor au fost diferite...

Albania acestea au fost peste 2 ori mai mari decât exporturile. Cota atât de importantă a remitențelor se explică și de baza de export relativ redusă, dar și de faptul că destinațiile principale pentru emigranții albanezi sunt Grecia și Italia în care veniturile emigranților sunt considerabil mai mari decât în țările CSI.

De atunci, ambele țări au urmat traiectorii opuse. În Moldova valoarea remitențelor a depășit pe cea a exporturilor în 2006, ca rezultat al creșterii accelerate a influxului de remitențe, dar și șocului comercial cauzat de instituirea embargoului asupra importului de vinuri moldovenești de către Federația Rusă. Trendul a redus puțin din intensitate în 2007 și primul trimestru 2008, dar totuși denotă o schimbare importantă atât economică, cât și psihologică. În Albania se observă o evoluție inversă, cota remitențelor în exporturi a scăzut de la aproape 230% în 2000 la 136 % în 2006. Acest trend se datorează atât moderării influxului de remitențe (în mare parte ca rezultat al „maturizării” fenomenului), dar și creșterii mai pronunțate a exporturilor. De altfel, între 2000-2007 exporturile din Albania au crescut de 4,2 ori, iar cele din Moldova cu 2,8 ori. Cu alte cuvinte, nu atât expansiunea importurilor trebuie să ne îngrijoreze, ci creșterea insuficient de robustă a exporturilor moldovenești.

În acest sens credem o atenție sporită trebuie să fie acordată factorilor care împiedică creșterea mai rapidă a exporturilor moldovenești, fie cele legate de climatul de afaceri în general, fie cele legate bariere comerciale externe sau interne cu care se ciocnesc exportatorii moldoveni.

Subiect special: sunt oare cererile salariale ale profesorilor îndreptățite?

La 14 iulie Confederația Națională a Sindicatelor din Republica Moldova a solicitat Guvernului majorarea salariilor profesorilor cu circa 35%, începând cu 01 septembrie anul curent. Asemenea solicitări nu sunt primele, în condițiile când mărimea remunerării muncii cadrelor didactice a fost cu mult inferioară salariului mediu pe economie. În continuare vom analiza măsura în care este îndreptățit algoritmul actual de calcul, și respectiv, cuantumul salariilor din învățământ, ocrotirea sănătății și administrația publică.

Să vedem însă mai întâi care este situația în alte țări comparabile cu Moldova. Dinamica salariilor în sectoarele menționate în țările Europei Centrale și de Est, precum și în CSI în anii 2005-2007 relevă creșterea continuă a remunerării muncii celor trei categorii menționate.

Însă, comparativ cu alte 8 țări (cu excepția Kirgîzstanului), în Republica Moldova salariile bugetarilor sunt cu mult mai mici. De exemplu, în anul 2007 un profesor era remunerat mai puțin decât în Ucraina de 1,9 ori, față de Bulgaria – de 2,6 ori, Macedonia – 4,6 ori, Lituania – 5,5 ori, România – 5,6 ori, Slovacia – 6 ori, Letonia – 7 ori, iar Estonia – 7,4 ori. Și aceasta în condițiile în care nivelul prețurilor din Moldova converge vertiginos către nivelul celor din țările central-europene. Este șocant și faptul că remunerarea muncii profesorilor este semnificativ inferioară și salariului mediu

pe economie, constituind 65,3% în anul 2007. Pentru comparație, în Ucraina aceasta a fost de 78,5%, Lituania – 81,5%, Bulgaria – 82,5%, Slovacia – 82,6%, Estonia – 82,8%, Letonia – 83,8%, Macedonia – 95,2%, iar România – 106,8%.

Din cauza salariilor mici, profesorii sunt impuși să practice și alte profesii sau să desfășoare activitate foarte intensă în gospodăriile casnice. Aceasta conduce la reducerea nivelului de calificare, a interesului față de activitatea didactică, respectiv, a responsabilității pentru rezultatele muncii prestate. Remunerarea slabă a muncii determină o migrare „morală” a pedagogilor către păturile inferioare ale societății și pierderea prestigiului de altă dată a acestei profesii. Ca urmare, calitatea formării profesionale a tinerilor specialiști este scăzută. Deci, actualul salariu al profesorilor nu ia în calcul valoarea socială înaltă a muncii pedagogice și este departe de executarea funcțiilor sale economice.

**Tabelul 5. Salariul profesorului
Facultății de Științe Economice
a Universității de Stat din
Moldova**

Catedra	EG și REI
Funcția didactică	Lector superior
Gradul științific	-
Norma didactică	1
Vechimea generală	8 ani
Vechimea didactică	5 ani
Categoria de salarizare	17
Salariul funcției	770
Spor la salariu	50 ¹
Supliment USM	1138,9
Spor pentru vechimea în muncă	115,5
Σ salariu calculat	2074,4
Scutirea personală	525
5% fondul de pensii	103,72
3% asigur. Medicală	62,23
7% impozitul pe venit	96,84
Σ salariu primit	1811,6

Analiza evoluției salariilor în administrația publică denotă cuantumul sporit al acestora în toate țările analizate. În particular, în anul 2007 un funcționar public din Republica Moldova a fost remunerat mai puțin decât în Ucraina de 1,85 ori, Bulgaria – 2,08 ori, Macedonia – 3,3 ori, Lituania – 5,02 ori, România – 5,16 ori, Slovacia – 5,21 ori, Letonia – 5,82 ori, Estonia – 6,35 ori. Comparativ cu salariul mediu pe economie, remunerarea funcționarilor publici din Republica Moldova a fost în anul 2007 cu 16% mai mare decât acest indicator, la fel ca în Bulgaria. Respectiv, în Ucraina – cu 36,9%, Macedonia – 20,8%, Letonia – 23,8%, Slovacia și Estonia – 26%, Lituania – 31,5%, România – 75,7%.

De ce totuși salariile cadrelor didactice sunt mai mici decât cele ale funcționarilor publici, respectiv, media pe economie?

Salarizarea angajaților din sectorul bugetar se efectuează în baza Legii nr. 355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar², a HG Nr. 381 din 13.07.2006 cu privire la condițiile de salarizare a personalului din unitățile bugetare în baza Rețelei tarifare unice³ și a HG Nr. 1399 din 12.12.2007⁴ cu privire la implementarea normelor salariale prevăzute în anul 2008 pentru angajații din ramurile sectorului bugetar.

În baza actelor menționate, cuantumul salariului lunar al unui profesor al instituțiilor universitare se calculează în prezent conform tabelului 5.

Mărimea suplimentelor la salariu se stabilesc, reieșind din veniturile proprii ale universităților, provenite din studiile prin contract sau serviciile de arendă. Corespunzător, prin deciziile senatelor acestor instituții, se stabilește un coeficient (în cazul

¹ Conform p. 7 al HG Nr. 381 din 13.07.2006, pentru persoanele din corpul profesoral-didactic fără grad științific se stabilește un spor lunar în mărime de 50 lei, pentru gradul științific de doctor și/sau conferențiar – 200 lei, iar doctor habilitat și/sau profesor universitar – 500 lei.

² MO al RM, 2006, nr.35-38, art.148

³ MO al RM, 2006, nr.66-69, art. 431

⁴ MO al RM, 2007, nr.198-202, art.1453

nostru 1,792). Salariul de funcție este de 770 lei, adică cu 70 de lei mai mult, decât în anul 2007, în baza HG Nr. 1399 din 12.12.2007. Sporul pentru vechimea în muncă este egal cu $770 \times 15\% = 115,5$ lei. Cuantumul suplimentului: $1,792 \times 700^5 - 115,5 = 1138,9$ lei. Prin urmare, salariul calculat este 2074,4 lei, iar cel primit după taxe și impozite – 1811,6 lei. În schimb, profesorii facultăților de economie din alte instituții au un coeficient pentru supliment mai mic – 1,5, iar cei al facultăților de pedagogie, matematică, biologie etc. - 1,2; 1,3 etc. Corespunzător, salariul net al acestora este derizoriu: 1200 – 1400 lei lunar.

Dacă comparăm criteriile salarizării profesorilor universităților din Republica Moldova cu cele din România, în special cu art. 87 al Legii Nr.128 din 12.07.1997 privind Statutul personalului didactic, practic nu există deosebiri. Și totuși, în România profesorii au un salariu superior chiar mediei pe economie. Aceștia beneficiază și de salariu de merit (oferit pe un termen de 3 ani consecutiv, ulterior profesorii putând iar beneficia de el), dacă demonstrează rezultate înalte în activitatea didactică și științifică. Pe când în Republica Moldova, sistemul de salarizare nu specifică asemenea salariu suplimentar.

Explicația constă în faptul că politica remunerării muncii cadrelor didactice în Occident și în noile state UE este îndreptată spre susținerea unui prestigiu înalt al profesorilor și extinderea reproducției potențialului intelectual al țărilor. De exemplu, în SUA, salariile cadrelor didactice sunt de minimum 4 mii USD/lunar, iar ale profesorilor universitari – minimum 5 mii USD/lunar, ceea ce de 2 ori depășește remunerarea unui muncitor calificat.

Majorarea salariilor profesorilor ar spori bunăstarea și atractivitatea muncii pedagogice, respectiv, fluxul tinerilor profesori de înaltă calificare în aceste instituții. În opinia noastră, Rețeaua tarifară unică cu toate că asigură unicitatea în remunerarea muncii personalului bugetar, are o eficiență redusă. Aceasta este de facto, un model de distribuție, care garantează tuturor salarii de funcție stabile, dar nu stimulează sporirea productivității și calității muncii.

În opinia noastră, cuantumul salariului cadrelor didactice și medicale trebuie să ia în calcul, în special, evaluarea obiectivă a complexității și calității muncii. O primă soluție ar fi sporirea salariilor de funcție, respectiv a sporurilor și suplimentelor. Or, salariile de funcție reduse impun bugetarii să lucreze prin cumul la două sau chiar trei locuri de muncă. În rezultat calitatea muncii este sub nivel.

De aceea este necesar un mecanism care ar stabili corelația între salariul mediu din sectorul educațional și de sănătate cu salariul mediu din sectorul real la un nivel nu mai mic de 90-100%. Ulterior, trimestrial trebuie de corectat această proporție, pentru evitarea apariției discrepanțelor între sectorul bugetar și nebugetar. Cea mai optimală soluție ar fi unificarea sistemului de salarizare al profesorilor și medicilor cu cel al funcționarilor publici. Aceasta deoarece ambele categorii de personal activează, în

⁵ Conform aceleiași hotărâri, în formulă se include salariul de funcție, până la majorarea cu 10%, după cum prevede HG Nr. 1399 din 12.12.2007

Tabelul 6. Dinamica numărului de cadre didactice și al medicilor în sectorul public

		2005	2006	2007
Cadre didactice, mii	școli, licee	40,2	39,4	38,0
	ȘPP	2,4	2,4	2,3
	colegii	1,65	1,75	1,8
	ISÎ	4,8	4,6	4,5
Medici, mii		11,2	11,2	11,3
Total		60,3	59,4	57,9

Sursa: Elaborat de Expert-Grup în baza datelor BNS

esență, în serviciul statului, la fel ca și funcționarii publici, doar că deservește alte sfere ale activității vitale a cetățenilor. Un prim pas recomandăm elaborarea și discutarea publică a proiectului de lege prin care profesorilor și medicilor li se va conferi statutul de funcționari publici.

Cu regret, Republica Moldova a moștenit elementele sistemului serviciului public de tip socialist, modificându-l ulterior prin adoptarea Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public la 4 iulie 2008. Amintim că chiar și în Rusia țaristă profesorii și medicii erau parte a serviciului public și contribuiau la realizarea funcțiilor sociale ale statului.

Conform nivelului de remunerare a muncii, în statele occidentale funcționarii publici aparțin clasei medii a societății. Profesorii și medicii au statutul de funcționari publici în SUA, Japonia, Germania⁶, Franța⁷, Danemarca, Finlanda. Recent, și în statele ex-socialiste se vehiculează implementarea acestor practici. De exemplu, în Rada Supremă a Ucrainei există deja un proiect de lege în domeniu.⁸

Astfel este straniu că personalul bugetar este delimitat în angajați de calitate superioară – funcționarii publici și de calitate mai joasă – profesorii și medicii. Adversarii acordării unui statut juridic unic personalului bugetar ar putea afirma că în urma acestor modificări va spori cu mult numărul funcționarilor publici. Un simplu calcul arată că în anul 2007 circa 8,9% din populația ocupată a Republicii Moldova activa în administrația publică. Pentru comparație, în statele Europei de Vest și Centrale acest indicator variază în limitele a 15-30%.⁹

Evaluarea numărului de cadre didactice și de medici¹⁰ (tabelul 2) ne arată că în cazul acordării statutului de funcționari publici, numărul acestora va crește cu 55,9 mii și va constitui 115,3 mii sau 18,0% din populația ocupată (ținând cont de datele anului 2007).

Or, procentul dat se situează la pragul inferior al limitei pentru țările Europei Centrale și de Vest. Ca urmare, în afară de salarii de funcție și premii majorate, profesorii și medicii vor putea beneficia de sporuri pentru grad și stagiu în serviciul public. În plus, pachetul social al statutului funcționarilor publici este mai atractiv.

Un alt argument: noile reglementări vor stimula aflulul de tineri specialiști în sistemul educațional și cel de sănătate. Or, ultimele tendințe arată că o bună parte din cadrele didactice au vârsta de peste 50-55 de ani, nu cunosc tehnologiile informaționale și limbile străine, ceea ce influențează negativ procesul de studii.

⁶ În anul 2006 circa 50% din funcționarii publici activau în sistemul educațional și de sănătate

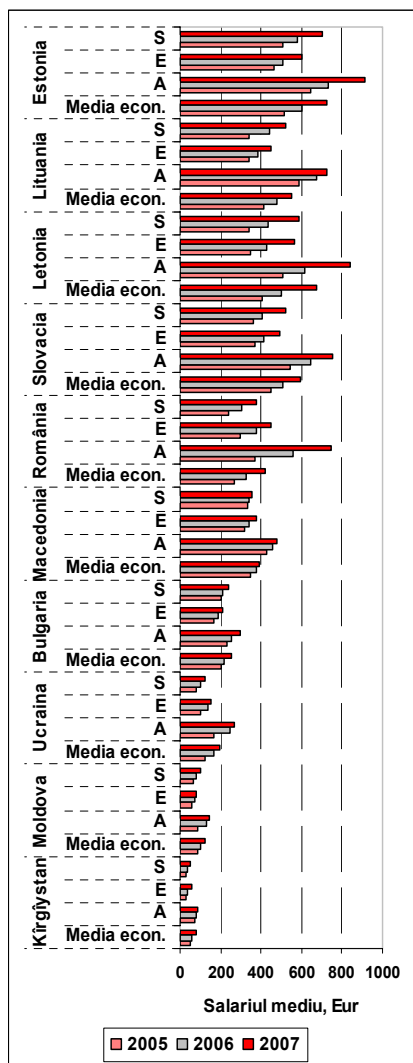
⁷ În anul 2005, din circa 7,5 mil. funcționari publici, 1 mil. activau în învățământul public, iar 840 mii – în sănătate.

⁸ <http://zakon.rada.gov.ua/>, Nr. 1451, înregistrat la 29.01.2008

⁹ În Danemarca în anul 2006 circa 30% din populația ocupată constituiau funcționarii publici.

¹⁰ În anul 2007 în sistemul ocrotirii sănătății de stat activau 89% din numărul total de medici.

Figura 5. Cât de mulți salariați medii în administrația publică, educație și sănătate în noii membri UE și unele state CSI în anii 2005-2007, €

Sursa: Calculat de Expert-Grup în baza datelor statisticii naționale ale țărilor date¹¹

Având statutul de funcționari publici, cadrele didactice și medicii vor fi angajați prin concurs. Aceasta ar favoriza racolarea celor mai buni profesioniști și ar diminua corupția și favoritismul din sistem. Iar beneficierea de recompense salariale sporite în urma avansării pe scara ierarhică va motiva profesorii și medicii să-și ridice nivelul de calificare prin demonstrarea unor competențe profesionale superioare.

Finanțarea educației este o prioritate socială în statele Europei Centrale și de Vest. De exemplu, în țările OCDE resursele financiare publice aferente cheltuielilor pentru remunerarea muncii profesorilor sunt cu mult mai înalte per total cheltuieli alocate învățământului – circa 65%.¹² Iar ponderea cheltuielilor pentru învățământ în PIB a fost în anul 2004-2005 în Slovacia - 4,2%, Cehia – 4,4%, Estonia – 5,1%, Polonia – 5,4% etc. Pentru comparație, în anul 2007 în Republica Moldova acest indicator a fost de circa 2,75%. Acesta este un argument în plus pentru sporirea cheltuielilor pentru educație, și respectiv, a remunerării muncii acestor categorii de bugetari.

¹¹ <http://www.csb.gov.lv>, <http://db1.stat.gov.lt>, <http://www.statistics.sk>, <http://www.insse.ro>, <http://www.stat.gov.mk>, <http://www.nsi.bg>, <http://www.ukrstat.gov.ua>, <http://www.statistica.md>, <http://www.stat.kg>

¹² În anul 2004 statele OCDE au alocat 13, 4% din cheltuielile publice totale anume educației. Baza de date OCDE „Regards sur l'éducation” 2006, www.oecd.org/edu